

Budapest hitélete.

Irta BANGHA BÉLA S. J.

1.

A nagyvárosi lelkipásztorkodás, mint a nagyvárosok hitéletének őre és fejlesztője, a kereszténységnek mint életnek és kultúrának állanpó szorgalmazója, az Egyház modern feladatai közt a legfontosabbak és a legnehezebbek közé tartozik. A legfontosabbak közé: mert a nagyvárosok, főleg a fővárosok szellemi és erkölcsi kultúrája irányt szab egész országrészeknek és országoknak. Itt növekszik fel az intelligencia, mely azután az egész országot alakítja, innen indul ki sajtó, irodalom, tudomány, művészet, politika, a közgazdasági élet irányítása s ezeknek ezernyi csatorniján keresztül milliányi hatás az egész ország társadalmára, annak erkölcsi, világnézeti, kultúrális és szociális életére. Főleg Magyarországon, ahol nem «száz város», hanem jóformán csak a főváros képviseli az egész országot; el lehet mondani, hogy ha lassan is s a vidék józan konzervativizmussal állandóan küzdve, de a főváros alakítja és irányítja az egész ország életét. Keresztény és erkölcsi szempontból végtelenül fontos tehát a főváros hitéletének és ezzel kapcsolatban a lelkipásztorkodásnak a kérdése s azt kellene hinnünk, hogy a magyar katolicizmus e feladat nagyszerűségének átérzésében legjobb lelkipásztori erőit itt összpontosítja s a legtöbb fejlődéssel, próbálkozással s erőfeszítéssel mindenekelőtt itt igyekszik nagyszerű lelkipásztori és hitéleti gócpontokat teremteni.

Sajnos, épen nem így van. Mert ez a feladat nemcsak rendkívül fontos, hanem rendkívül nehéz is. Sehol az igények annyira nem fokozottak, sehol a körülmények annyira nem kuszáltak, sehol az ellenséges törekvések annyira meg nem vetették lábukat, mint itt. Talán ezek a nehézségek az okai, hogy az egyházi lelkipásztorkodás a főváros hitéletének komoly rendezésébe soha bele sem fogott. Annára nem, hogy aligha van az országnak elhanyagoltabb, már külső kereteiben is megszervezetlenebb része a fővárosi lelkipásztorkodásnál. A főváros az utóbbi száz év folyamán kicsiny, 60–70 ezer lakosú városból milliós világvárossá fejlődött; lelkipásztori intézményei pedig ma is a százével előtti kisváros igényeihez vannak mérve. Itt a pasztorációs szervezkedés kiépítése egyszerűen elmaradt, miközben az igények, a szükség és a feladatok megszázsorozódtak.

Nem kutatjuk e sajnálatos elmaradottság személyi okait és tárgyi forrásait; pusztán a tényeket állapítjuk meg s iparkodunk az égető probléma megoldására módozatokat hozni javaslatba. Az illetékesek feladata lesz a megfelelő módozatok kiválasztása és erélyes életbeléptetése, de hogy valaminek, még pedig valami nagy, átfogó, keresztültörő reformnak létesülnie kell, napnál világosabb.

Ha a fővárosi hitélet elégtelenségének és szervezetlenségének közvetlen okait kutatjuk, mindenekelőtt szemünkbe ötlük magának a munkatervnek, az akcióprogramnak, hogy úgy mondjuk, a lelkipásztorkodás stratégiájának teljes hiánya. A főváros ma közel egy milliónyi katolikus hívőt számlál, ha beleértjük az u. n. külvárosokat is, Ujpesttől Erzsébetfalváig és Csepelig, amit joggal tehetünk, mert hisz ezek lakossága féligmeddig úgyszintén Budapesten él. Ez az egymillió katolikust számláló nagyváros pusztán egyik integráns része az amúgyis óriási esztergomi főegyházmegyének, amely Szokolcától és Pozsonytól Selmecebányáig és Balassagyarmatig terjed s Budapesten kívül is felülmúlja egy egyházmegye normális nagyságát. A főpásztor, aki még ezenfelül az ország primása is és így az országos közéletnek egyik legfőbb közjogi méltósága, főpásztori gondoskodásának természetszerűleg csak kicsiny részét fordíthatja e számban, jelentőségben és bonyolultságban kivételesen nagy és nehéz területre. A főpásztor személyén kívül Budapest lelkipásztori irányítása semmiféle más, intézkedésre jogosult egységes tényezőre bízva nincs. A sokszor hangoztatott és ideiglenesen meg is kísérelt terv, hogy Budapest legalább külön vikáriátust, érseki helynökséget kapjon, máig nem valósult meg. Az érseki felügyelőség, mellyel az egyházi hatóság szintén kísérelte, ma szintén nincs betöltve s mint pusztá felügyelőség alig is jelentene többet leplezett semminél. Az esperesi intézmény Budapest lelkipásztori munkatervének kidolgozására s megvalósításának irányítására akkor is kicsiny és elégtelen tényező volna, ha teljesen az Egyház szellemében érvényesülne s működése nem zsugorodnék össze időnként felpislantó, néhány formaságot elintéző tetszhalott-életté. Hitközségi szervezete Budapestnek nincsen; országos autonómiánk, amely országos hitéletünk szorgalmazásának keretében a legfontosabb, középonti résznek, a fővárosnak hitéletére is gondott fordítana, maga is csak távol álomkép. A patrónus, akire e kérdésnél még gondolhatnánk, a mi esetünkben inkább inkarnátus ellenség, mint támogató s ha a patrónatusi jogokkal átvett óriási jövedelmei ellenében nem tagadja is meg végleg patrónatusi kötelességeit, mindenesetre százszor inkább a szabadkőműves radikalizmust dédelgeti, mint a főváros katolikusainak vallási és erkölcsi életét.

Igy aztán érthető a helyzet. A jelentékeny többségében katolikus, 1¼ millió főváros, amelynek hitéleti s ezzel összefüggő társadalmi problémái óriásiak, amelyben a szervezetlenség folytán a katholicizmus napról-napra, sőt órá-

ról-órára borzalmasan tért vesztit, valóságos Csáki-szalmája: nincs itt senki, aki a pusztulás megakasztásáról, az összeomlás feltartóztatásáról, a meglévő erők tömörítéséről és céltudatos felsorakoztatásáról, egységes hitéleti állapotok teremtetéséről gondoskodni tudna, vagy ennek a nagy problémának nekiszentelhetné magát.

Pedig hitéleti és lelkipásztorkodási akcióprogram kidolgozása még csak nem is lehet egyetlen embernek feladata. Ennyire bonyolult és nehéz kérdéseket csak a legjobb erők folytonos bevonásával, állandó tanácskozással és fejtöréssel lehet kielégítőképpen megoldani. Ezen az alapon vonja be az Egyház nagyobb lelkipásztori egységek ügyeinek vezetésébe a kongregációkat, zsinatokat, káptalanokat és szentszékeket s ezen az alapon sürgeti az új egyházi törvénykönyv is a régihez hasonlóan, hogy a püspök legalább 10 évenként egyházmegyei zsinatot tartson s azon a világi és szerzetespapság választott képviselőivel az egyházmegye lelkipásztori bajait és teendőit megvitassa. Tízszerezsen van szükség tehát az Egyház szellemében beható tanácskozásokra ott, ahol egy modern főváros komplikált szellemi igényei, egészen különleges nehézségei s az egész ország életére kiható bajok és veszedelmek forognak szóban.

S amint nincs Budapest katolicizmusának sem egységes akcióterve, sem egységes helyi intézőszerve, úgy nincsenek meg a részletekben sem azok a keretek, amelyek közt eredményes lelkipásztorkodás s egészséges hitélet elgondolható volna. A nem szigorúan lelkipásztori intézményektől (iskola, egyesületek, sajtó, hitközségi szervezet stb.) eltekintve, mindenekelőtt közmondásos a főváros plébánia- és templomállományának és beosztásának elégtelensége és elmaradottsága. Az egyházi előírások szellemében, de meg a dolgok természetéből következőleg is minden komoly lelkipásztorkodásnak alapja és feltétele: 1. hogy lelkipásztorkul a legarravalóbb papi emberek jelöltessenek ki és 2. hogy egy-egy önálló lelkipásztor, azaz plébános kezére semmi esetre se bizassék több lélek, mint ahánynak lelki igényeit egyazon lelkipásztor megismerni és egyenként kielégíteni képes; azaz legfőlebb 4–5 ezer lélek. Hatezer lelket VI. Pius szerint már *lehetetlen* egyetlen plébánosnak megfelelőképpen gondoznia, mégha káplánjai vannak is. S ha ez igaz volt VI. Pius korában, sokkal inkább igaz ma, amikor a hit és erkölcs tekintetében a viszonyok sokkal kedvezőtlenebbek lettek s minden egyes hívő ma százszor nagyobb lelkiveszélyek közt forog, de meg a pap egyébbirányú szociális működése is sokkal elengedhetlenebb lett, mint 120 évvel ezelőtt.

Ezzel szemben Budapesten átlag 27–30 ezer lélek esik egy-egy plébánosra, a dunabalparti plébániákon pedig 50 ezer; sőt ha a jelentéktelen Rókus-plébániát leszámítjuk, 60–70 ezer. *Sehol a világon ilyen monstruózus plébániai átlagszámot nem találunk, még Párisban és Bécsben sem.* A józsefvárosi plébánia híveinek számát a sematizmus már vagy

12 év óta 93 ezerre teszi. A valóságban a főváros lakosságának óriási, főleg háborús megnövekedését tekintve ezt a számot bátran tehetjük 120–130 ezerre. Ez a szám a plébániai jövedelem szempontjából előnyös lehet, lelkipásztori szempontból azonban egyenesen arculcsapása az Egyház határozott előírásának, de még a lelkipásztorkodás fogalmának is.

Hasonlóképp rendezetlen a fővárosi templomkérdés. Egy millió katolikusként akkor is legalább 50 tágas templomra volna szükségünk, ha 20 ezer katolikusra csak egyetlen templomot számítunk, s ha e templomok lehetőleg egyenletesen volnának elosztva a főváros egész külső és belső területén. E helyett van Budapesten s a külvárosokban együttvéve vagy 25-30 templom s ezek is részben túlkicsinyek s legtöbb egyrakáson van Budán és a Belvárosban. Ha pedig, ami mindenestre helyesebb, 10 ezer hívőre számítunk egy templomot, Budapestnek *100 templomra volna szüksége*, tehát 70–75 újra. Ezzel szemben ugyan némi joggal felhozható, hogy hisz a meglévő templomok nagyrésze sincs kellőleg kihasználva. Ez sajnos, igaz s mégis: ebből csak az következik, hogy a kihasználási módot, a lelkipásztorkodást kell gyökeresen megjavítani, de nem következik, hogy a jelenlegi állapot fenntartható s hogy több templomra tényleg nincs szükség. Nincs Budapestnek temploma, amely azonnal túlkicsinynek ne bizonyulna, mihelyt komoly lelkipásztori erő kifejtések nyilvánulnak meg bennük. Mindenesetre a lelkipásztorkodási reformnak időben meg kell előznie a templomok szaporítását.

Ami pedig a lelkipásztori személyállomány megfelelő kiválasztását illeti, ismeretes az a szégyenletes és botrányos helyzet, hogy Budapesten a legnagyobb felelősséggel járó egyházi hivatalokra, t. i. a plébániákra a főváros szabadkőműves és radikális urai választják a jelölteket. Nagyon természetes tehát, hogy a plébánosválasztásoknál rendszerint minden egyéb szempont előbb érvényesül, mint a hitélet emelésének érdeke. A főváros lelkipásztori stratégiájánál ugyanolyan helyzetben vagyunk, mint hogyha az osztrák magyar hadsereg vezérkarába az olasz hadvezetőség vagy az orosz bolzsevikik választanák a tiszteket, vagy teszem azt: mintha a szabadkőműves páholyok főmestereit a panonhalmi főpát vagy a jezsuita generális választaná.

Ezzel nem azt mondjuk, hogy a jelen választási mód mellett is kivételesen nem kerülhet kiváló lelkipásztor is a fővárosi plébánosi állásba, de kétségtelen, hogy megválasztásuknak ez a módja épen ezekre nézve mélyen megalázó s annak természetes következményei nagyon sokszor hosszú időre kinyúlólag megbénítják a legéletrevalóbb törekvéseket és a szükséges cselekvési szabadságot. De ez még a jobb eset. A főváros radikális törzsfőnökei óvatosak ugyan s nem merik a kath. közvéleményt *egészen* lehetetlen kandidációkkal provokálni, de az is épen elég baj, ha túlnyomórészben csupa szürke középszerűség kerül oda, ahol megannyi

Napoleonra volna szükség. A csatát nemcsak a rossz, hanem a középszerű hadvezérekkel is el lehet veszteni s biztosan el is vesztek a középszerűek a nem középszerűen szervezett ellenséggel szemben.

Ezek az adatok és tények természetesen csak kiragadott példák a főváros hitéletének és lelkipásztori állapotai vigasztalanságainak illusztrálására; s bármily élesen világítanak rá a tervtelen zürzavarra, amelyben százezrek halhatatlan lelke s közvetve egy egész ország lelkivilága alámerül, a helyzet ismerői tudják, hogy az igazi bajoknak még egész hosszú láncolata volna ezeken kívül is felsorolható.

Nem szólunk pl. a fővárosi *hitoktatói karnak* megdöbbentően rendezetlen anyagi viszonyairól, hiszen ezek az idegőrlő munkát végző, heti 36–40 órát adó, főiskolai vagy egyetemi végzettségű felszentelt papok, havi 300 koronát kapnak, amikor legkevesebb 200 korona egy bútorozott szoba ára s 1200–1500 korona egy reverendáé; úgyhogy van közöttük, aki zsidó családoknál latin óraadással, zongorahangolással, sőt *fehérenmű-mosással* kénytelen pótolni jövedelmét, amikor pedig oly nagy a paphiány s oly rendkívül sok a lelkipásztori teendő. Nem szólunk arról, hogy a *munkás-mozgalom* terén, ezen a jövő szempontjából legfontosabb területen, mindösszevée egy vagy két pappal képviselteti magát a katolicizmus, holott a vörös demokrácia egész táborára való jól fizetett s tehetséges agitátort, író, szervezőt és igen nagyszámú szakszervezeti személyzetet tart fenn. Nem szólunk arról, hogy 13–15 ezer katolikus *iparostanonc* él Budapesten, aki bár tanonciskolába jár, soha egyetlen hitoktatási órában sem részesül. Nem szólunk az u. n. *belső misszió*, a lelkigyakorlatok s az egyesületi élet művelésének nagy hiányairól, a lelkipásztorkodásnak irodai formalizmussá torzulásáról, amely mellett még a közelmúltban is előfordulhatott, hogy egy plébános egyenesen megtiltotta káplánjainak a rendszeres gyóntatást azon a címen, mert hogy így *nagyon sok ostya fogy* . . . És még nagyon sok más körülményt mellőzve egyszerűen megállapítjuk, hogy a főváros hitéletének szörnyű leromlottságában a lelkipásztori intézmények és állapotok szervezetlensége kétségtelenül a főbűnös. A főváros lelki élete egy dsungel, amelybe eddig senki erőteljesen bele nem markolt; s nem épen válik dicsőségére a magyar katolicizmusnak az az igazságtól messze nem eső megállapítás, amely a magyar fővárosban a lelkipásztorkodás csődjéről beszél . . .